

Науковий збірник «ВЕЛИКА ВОЛИНЬ»
Праці Житомирського науково-краєзнавчого
товариства дослідників Волині
Видається в Житомирі з 1902 року

Випуск 47

Житомирська обласна державна адміністрація
Національна спілка краєзнавців України
управління культури і туризму Житомирської облдержадміністрації
Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині
Житомирський обласний краєзнавчий музей

До 75-ї річниці утворення Житомирської області

Культурний простір Житомирщини-Волині XIX-XX століть

*Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції
(24 квітня 2012 року, м. Житомир)*

У двох томах

ТОМ ПЕРШИЙ

Житомир
Видавець М. Г. Косенко
2012

УДК908:008](477.42)"18/19"(082)
ББК 71.4(4Укр-4Жит)я43
К90

К90 Культурний простір Житомирщини-Волині XIX-XX ст.: Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції (24 квітня 2012 р., м. Житомир)/ Голов. ред. М. Ю. Костиця. — У 2-х тт. — Т. 1 — Житомир: Видавець М. Г. Косенко, 2012. — 372 с: іл. — (Науковий збірник «Велика Волинь». Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. — Вип. 47).

ISSN 2220-2544 (Науковий збірник «Велика Волинь»)

Черговий випуск містить матеріали всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції «Культурний простір Житомирщини-Волині XIX-XX ст.».

У першому томі друкуються наукові праці, присвячені видатним постатям, які вплинули чи впливають сьогодні на культурний простір Житомирщини та історичної Волині.

Розрахований на науковців, освітян, студентів, краєзнавців, широке коло читачів.

УДК 908:0081(477.42)"18/19"(082)

ББК 71.4(4Укр-4Жит)я43

Друкується за рішенням вченої ради Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині (протокол № 1 від 16 березня 2012 року).

Головний редактор М. Ю. Костиця, доктор географічних наук, професор.

Редакційна колегія:

Баженов Л. В., доктор історичних наук, професор.

Бейдик О. О., доктор географічних наук, професор.

Білоус П. В., доктор філологічних наук, професор.

Вітренко В. В.

Войтехівська І. Н., доктор історичних наук, професор.

Грузька Л. П. (заступник головного редактора).

Денисюк Г. І., доктор географічних наук, професор.

Дмитрієнко М. Г., доктор історичних наук, старший науковий співробітник.

Доценко А. І., доктор географічних наук, професор

Єршов В. О., доктор філологічних наук, доцент.

Киричанський В. С., заслужений журналіст України.

Мицик Ю. А., доктор історичних наук, професор.

Савчук В. С., доктор історичних наук, професор.

Скавронський П. С.

Шевченко В. О., доктор географічних наук, професор.

Науковий редактор: Обозний В. В., доктор педагогічних наук, професор.

Рецензенти:

Жилюк С. І., доктор історичних наук, професор Національного університету «Острозька академія»;

Шищенко П. Г., доктор географічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент АПН України, заслужений діяч науки і техніки України.

© 2012, виключне авторське право на матеріалів цього збірника належать їхнім авторам. Відтворення текстів у будь-якому вигляді без згоди авторів не дозволяється.

© 2012, видавець М. Г. Косенко.

Науковий збірник «Велика Волинь» зареєстровано в Centre

ISSN 2220-2544 International de l'ISSN, Париж, Франція.

ЗМІСТ

УЧАСНИКАМ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-КРАЄЗНАВЧОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЖИТОМИРЩИНИ-ВОЛИНИ ХІХ-ХХСТ.» (Привітання голови Національної спілки краєзнавців України, члена-кореспондента НАН України О. П. Реснта)	3
---	---

ПОСТАТІ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ

<i>КОСТРИЦЯ М. Ю.</i> КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ І.І. ОГІЄНКА	4
<i>ПОНАГАЙБАА. А.</i> ПОСТАТЬ МИТРОПОЛИТА ПЛАРІОНА (В МИРУ ПРОФЕСОРА ІВАНА ОГІЄНКА) У ДОКУМЕНТАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОУНБ ІМЕНІ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ	8
<i>ФУРМАНСЬКА О. М.</i> СТОРІНКИ, НАПИСАНІ СЕРЦЕМ	14
(ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ ІВАНА ОГІЄНКА)	14
<i>РИМСЬКА В. О.</i> ЛЕСИНА СВЯТА ОСЕЛЯ	21
<i>ЗАВАЛЬНЮК К.В., СТЕЦЮК Т.В.</i> ЛЕСЯ УКРАЇНКА ТА СХІДНЕ ПОДІЛЛЯ	30
<i>РЕВА Л. Г.</i> ІСТОРИК МИКОЛА ДАШКЕВИЧ, АБО «НІМЕЦЬКИЙ СЛІД» В УКРАЇНІ	41
<i>МИЦИК Ю., ТАРАСЕНКО І. Ю.</i> З НЕДРУКОВАНИХ ЛИСТІВ КРАВЧЕНКА	52
<i>ТАРАСЕНКО І. Ю.</i> ЛИСТУВАННЯ П. М. ЖОЛТОВСЬКОГО З В. Г. КРАВЧЕНКОМ	56
<i>ПРОВТОРОВ О.М.</i> АРХЕОЛОГІЯ ЯК ХОБІ РОДИНИ КОСАЧІВ	60
<i>ДИБА А. Г.</i> «ХОТІВ БИ ПО ЗМОЗИ І СВОЮ ЛЕПТУ ПРАЦІ ВАМ ПРЕДЛОЖИТИ...»	64
(ЛИСТИ АПОЛІНАРІЯ МАРШИНСЬКОГО ДО ІВАНА ФРАНКА)	64
<i>ЛЯШКО С.М., ШОВКОПЛЯС Т.І.</i> ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА РОДОВОДУ ЖИТОМИРСЬКОЇ РОДИНИ ГАМЧЕНКІВ	70
<i>ТАРАБУКІН О.О.</i> ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В БІОГРАФІЇ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО АРХЕОЛОГА С.С. ГАМЧЕНКА	75
<i>РЕВА Л.Г.</i> РЕГІОНАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ЛІТЕРАТУРНОЇ БІОГРАФІКИ (НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ – ЖИТОМИРЩИНИ)	84
<i>ТРЕГУБ М.М.</i> АРХІВНА СПАДЩИНА БІБЛІОГРАФА І ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦЯ М.П. ГУМЕНЮКА	105

<i>ТИМОЧКО М.Г.</i> ЛИСТИ ОЛЕКСИ ОШУРКЕВИЧА ДО ПЕТРА МЕДВЕДИКА (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВІДДІЛУ РУКОПИСІВ ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В. СТЕФАНИКА).....	110
---	-----

<i>МАРКЕВИЧ О. В.</i> АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОРТРЕТ ВОЛИНСЬКОГО ГУБЕРНАТОРА А. П. РИМСЬКОГО-КОРСАКОВА	113
--	-----

<i>БЛЯВСЬКА В.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВИ ФЕЛІНСЬКОЇ В КОНТЕКСТІ ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ	116
---	-----

<i>КОНОНЕЦЬ П. С.</i> ЯН ФІТЦКЕ – ДОСЛІДНИК ВОЛИНСЬКИХ СТАРОЖИТНОСТЕЙ	124
--	-----

<i>САВЧУК П. О.</i> СВЯЩЕНИК ДОРИМИДОНТ СОЛОВЕЙ	129
--	-----

<i>САЧЕНКО Н.І.</i> КОМПОЗИТОР МИХАЙЛО СКОРУЛЬСЬКИЙ	135
--	-----

<i>КОВТУНІ А.</i> ВИДАТНИЙ ГЕОДЕЗИСТ ТА АСТРОНОМ ІЄРОНІМ ІВАНОВИЧ СТЕБНИЦЬКИЙ..	144
--	-----

<i>РЕКРУТ В. П.</i> ЕКОНОМІЧНИЙ УСТРІЙ ПОСТРАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПОГЛЯДАХ ЖИТОМИРЯНИНА ОЛЕКСАНДРА БЛИМОВИЧА	152
---	-----

<i>ШИЛОВА Л. Г.</i> М. Ю. КОСТРИЦЯ – ОДИН ІЗ ФУНДАТОРІВ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КРАЄЗНАВСТВА	157
---	-----

<i>ВЕСЕЛЬСЬКИЙ М. Ф.</i> ОРНІТОЛОГІЧНІ ЗДОБУТКИ В. Г. СКОРОХОДА (ПОРІВНЯННЯ ДАНИХ 1884-2012 РР. ТА 1914-1927 РР.)	166
---	-----

<i>РУДА С. Я., САВЧУК В. С.</i>	183
УЧЕНЬ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО Л. Л. ІВАНОВ – ДОСЛІДНИК ПРИРОДНИХ БАГАТСТВ ВОЛИНИ	183

<i>ГУЦАЛ В. А., РИБАК І. В.</i> ІОН ВІНОКУР: ПЕРШІ КРОКИ НА НИВІ АРХЕОЛОГІЇ ЖИТОМИРЩИНИ	188
---	-----

<i>МОЗГОВА Л. А.</i> ЖИТОМИРЯНКА, ЩО ЗАВЖДИ ПОРУЧ З НАМИ (ПАМ'ЯТІ О. А. КОПИЛ)	195
---	-----

<i>ЛУКУЦ Ю. М.</i> ВИДАТНІ УРОДЖЕНЦІ БЕРДИЧІВЩИНИ В ЕНЦИКЛОПЕДІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	200
---	-----

<i>ЦИЦЮРА В. К.</i> СКІЛЬКИ ІСТИН В КУПРІНІ?	209
---	-----

<i>ВЛАСЮК В.П.</i> ЛІСОВІ УНІВЕРСИТЕТИ ПРОФЕСОРА ГУЗІЯ	213
---	-----

<i>СИНЧУК В. И.</i> ХУДОЖНИК, ПОЕТ И ГРАЖДАНИН ГОРОДА БЕРДИЧЕВА Г. Ф. ПОЛОЖЕВЕЦ... ..	217
--	-----

<i>КОЗЕЛЬСЬКИЙ Я. Д</i> В. ІЛЬІНСЬКИЙ – АВТОР ГЕРБІВ ПОДІЛЛЯ, ВОЛИНИ, ПОЛІССЯ	224
--	-----

<i>КУЦЕНКО С. В.</i> ЖИТТЯ, ПРИСВЯЧЕНЕ МИСТЕЦТВУ.	230
(ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ АКТОРА Й РЕЖИСЕРА Г. П. РАЦЬКА).	230
<i>НАУМЕЦЬ Л.Д.</i> ПОЕТИ ЖИВУТЬ У ВІРШАХ (ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ЮЛІ ЛЕВКОВИЧ).	235
<i>НАУМЕЦЬ Л.Д.</i> ЗІРКА НА ІМ'Я НАДІЯ (ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ХОРЕОГРАФА Н. Д. ГОНЧАРУК).	240
<i>НЕКУШ Л. І.</i> ДИВОЦВІТ У ПОЕЗІЯХ ВАЛЕРІЯ ЛІСОВСЬКОГО.	244
<i>МАКСИМЕНКО М. В., ШТУЛІНСЬКА О. В.</i> ТВОРЧІСТЬ АКТРИСИ РАЇСИ НЕДАШКІВСЬКОЇ.	250
<i>МАРТИНЮК М. В.</i> ПРОДОВЖУВАЧ ТРАДИЦІЙ СТЕПАНА РУДАНСЬКОГО.	253
<i>СКАВРОНСЬКИЙ П. С.</i> ВСЕСВІТНЬОВІДОМИЙ ШАХОВИЙ ТРЕНЕР, ЗАСЛУЖЕНИЙ ТРЕНЕР СРСР В. Г. ЗАК — НАШ ЗЕМЛЯК.	256
<i>СКАВРОНСЬКА М. В., СКАВРОНСЬКИЙ П. С.</i> ВИХОВАТЕЛЬ ПЛЕЯДИ УКРАЇНСЬКИХ ГРОСМЕЙСТЕРІВ В. Е. КАРТ.	271
<i>САМОЙЛЕНКО Л. І.</i> МИКОЛА ЯЦЮК — ХУДОЖНИК, ПЕДАГОГ, ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДАНИН М. БЕРДИЧЕВА.	278
<i>КОГАН Л.</i> Й. РАВРЕБЕ — СХОДОЗНАВЕЦЬ З БАРАНІВКИ.	283
<i>КОГАН Л.</i> ЙОСИП ФЕЛЬДМАН І МІСТО ЙОГО ДИТИНСТВА.	287
<i>СТУПАК Ф.</i> УРОДЖЕНЕЦЬ ЖИТОМИРА АКАДЕМІК В. ФРОЛЬКІС.	292
<i>РУДЗИЦЬКИЙ А.</i> ВОЛОДИМИР ВАЙСБЛАТ (ОЛЕКСАНДР ГЕР) ЯК ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ.	294
<i>СПИВАК В.</i> О БРАТЬЯХ-РАВВИНАХ ВАЙСБЛАТАХ.	298
<i>ПРОКОПЧУК В. С.</i> ЖИТОМИРЯНИН ПРОФЕСОР С. Д. АБРАМОВИЧ — НАУКОВЕЦЬ, ПОЕТ, ХУДОЖНИК.	302
<i>БЕНДЮК М., АВГУСТЮК О.</i> РОДИНА МИТЦІВ ОЛЕШКЕВИЧІВ ТА ВОЛИНЬ.	310
<i>ЛЮШНЕНКО Д.</i> Ю. Т. БЕНЕДИСЮК: ЗРАДНИК ЧИ ПАТРІОТ?.	313
<i>ПУХЕР І.Р.</i> ВИДАТНИЙ АДВОКАТ ВОЛИНИ — САФУЛЬКО СЕРГІЙ ФЕДОРОВИЧ.	323
<i>КОСТРИЦЯ М. Ю.</i> СЛАВНИЙ ШЛЯХ НАУКОВЦЯ (ДО 75-РІЧЧЯ С. Ф. ЗУБОВИЧА).	326
<i>РЖЕВСЬКА З. М.</i> «Я ВСЕ ЛЮБЛЮ, ЩО ЧИСТЕ, СВІТЛЕ І СВЯТЕ...» ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ЖИТОМИРЯНИНА МИХАЙЛА МИЦЕНКА.	328

<i>ЧИРКОВО С.</i> В. Г. ГОРПЕНКО — КІНОРЕЖИСЕР, ПЕДАГОГ, ВЧЕНИЙ.	342
<i>ЄРШОВ В. О.</i> Г. Ф. БОНДАРЕНКО — ПЕДАГОГ, УЧЕНИЙ, ЛІРИК.	349
<i>ЄРШОВ В. О.</i> Г. І. СОБОЛЕВСЬКА — ПЕДАГОГ І НАУКОВЕЦЬ: НА ПЕРЕТИНІ ДУХОВНИХ ТРАДИЦІЙ.	355
<i>ПЕТЬКО Т. А.</i> КОМПОЗИТОР СЕРГІЙ ЯРУНСЬКИЙ: СТОРІНКИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ.	361

Г. Ф. БОНДАРЕНКО — ПЕДАГОГ, УЧЕНИЙ, ЛІРИК

Г. Ф. Бондаренко

Як русло великої річки живиться жвавими струмками, що вливають до неї води з усіх сторін світу, так історія навчального закладу складається зі знань і досвіду його викладачів, які, перефразовуючи слова Ф. Шлегеля, рефлектують «звук, колір та слово» свого часу. Випускники Житомирського, Київського, Вільнюського, Томського та інших університетів — розмаїта мозаїка наукових шкіл, традицій і досвіду, який сьогодні презентує багатство й самобутність Житомирської філологічної думки, власне, з якої і складається її Величність Наука та її Вельмишановність Освіта!

Життєдіяльність Галини Федорівни Бондаренко [1] — випускниці Вільнюського університету, кандидата філологічних наук, доцента кафедри теорії та історії світової літератури Інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка є саме тим потужним і життєдайним річищем, яке доповнило глибини вітчизняної філологічної думки досвідом виваженого філолога й витонченого лірика.

Галина Федорівна народилась у Сімферополі в родині військовослужбовців. Мати — Антоніна Георгіївна, уроджена Новікова у 1942 році була призвана до лав радянської армії з м. Горького (тепер Нижній Новгород) й направлена на навчання до Рязанського військово-піхотного училища, після закінчення якого в званні лейтенанта була призначена командиром роти ПТР (протитанкових рушниць). Цей бойовий підрозділ входив до складу Окремої добровільної жіночої бригади, що дислокувалася в Московській області. Тут служив також і Федір Борисович Бондаренко, виходець із селянської родини з Миколаївщини. З початком війни він був призваний до армії, направлений до Ярославського військового училища, після закінчення якого хоробро воював на фронтах Великої Вітчизняної. З того часу доля родини була міцно пов'язана з новими призначеннями батька,

який був демобілізований з лав армії у званні підполковника у 1972 року.

Г. Ф. Бондаренко здобувала середню освіту в п'яти школах радянського Союзу — двох у Мінську, двох у Вільнюсі та однієї у Шауляї. Це була типова доля дітей військослужбовців. Своє покликання до філології Галина Федорівна вперше відчула десь у восьмому класі, коли вчителька російської мови й літератури Зінаїда Адольфівна Кравченко звернула увагу на літературні захоплення талановитої учениці та підтримала їх. Вдячна пам'ять зберегла багато імен яскравих педагогів, які й досі залишаються для пані Галини взірцем людської гідності й педагогічної мудрості, серед яких — Л. Є. Різова, Л. С. Гудрус, Л. П. Бабуджи, Н. М. Жукаускіене, М. А. Камберене та М. Ф. Готовцева.

З вибором професії у Галини Федорівни вагань не було. У 1961 р. вона вступила на історико-філологічний факультет Латвійського державного університету ім. П. Стучки, а потім, за вимогами обставин, перевелась до Вільнюського державного університету ім. В. Капсукаса, який закінчила у 1967 році. Серед знакових викладачів видатного вишу були професори Е. Гашкене-Червинскене, П. І. Івінський, Н. К. Мітропольска (1921-1993), яка була керівником дипломної роботи Галини Федорівни, та багато інших, що визначали поступ філологічної думки шестидесятих—дев'яностих років. Саме тоді у молодій дослідниці зародилося бажання виявляти й досліджувати типологічні зв'язки й паралелі, які в майбутньому сформулюють компаративістичну методологію вченого, що стане однією з ознак її наукових досліджень.

Першим місцем роботи Г. Ф. Бондаренко була посада редактора теле-тайпу в газеті «Советская Литва» — провідному республіканському виданні того часу. Власне тут і відбувалися перші студії з відточування пера й апробації аналітичних узагальнень літературного процесу у контексті розвитку національних культур — литовської та російської.

Після одруження з Юрієм Павловичем Забаштою, випускником факультету радіоелектроніки Ленінградського політехнічного інституту, навесні 1968 р. молода родина переїздить до Томського політехнічного університету, куди у 1969 р. поступив на навчання в аспірантуру її чоловік. З містом на Томі пов'язані важливі роки людського й професійного становлення Галини Федорівни. Майже вісім років вона працювала редактором наукового відділу Науково-дослідного інституту електронної інтроскопи при Томському політехнічному інституті. Робота в НДІ була, як згадує викладач, дещо паралітературною, але творчою та філологічною. Доводилося вивчати технічну термінологію, редагувати й готувати до друку наукові статті та збірки наукових робіт відомих томських науковців.

З 1976 року доля Галини Федорівни тісно пов'язана з Житомиром. Юрія Павловича було призначено на посаду декана електротехнічного факультету Житомирського філіалу при Київському політехнічному інституті. Особистість Ю. П. Забашти (1938-1995) [2] заслуговує окремої уваги та окремого висвітлення в історії розвитку вищої освіти на Житомирщині. Річ

у тім, що з його іменем в обласному центрі пов'язаний розвиток цілого напрямку технічної освіти, а саме — створення електротехнічного факультету тоді в житомирській філії Київського політеху, а тепер самостійному вищому навчальному закладі — Житомирському державному політехнічному університеті. Кандидат технічних (1972) наук, доцент (1978), завідувач кафедрою автоматики та телемеханіки (1981-1988) Ю. П. Забашта — молодий, сильний, енергійний, майже вісімнадцять років був першим і незмінним деканом факультету (1977-1995), залишивши про себе славу і як талановитого організатора, і як глибокого вченого, і як вимогливого викладача. Крім цього він був безпосереднім організатором у 1977 р. команди КВК інституту, яка багато років була законотворцем гумору у місті разом з командами педінституту й військового училища та організатором баскетбольного турніру, який сьогодні носить ім'я Ю. П. Забашти і щорічно проходить у стінах одного з провідних начальних закладів області.

Саме з цього часу Галина Федорівна працює спочатку на посаді викладача російської мови та літератури на підготовчому відділенні Житомирської філії Київського політехнічного інституту та одночасно сумісником на кафедрі російської та зарубіжної літератури Житомирського державного педагогічного інституту ім. І. Франка. Це був час, коли завідувачем кафедри був видатний організатор науки та філологічної думки Житомирщини доцент Сергій Трифонович Радчук-Павленко (1920-1981) [3]. Тогочасна російська кафедра була справжнім осередком високої філології. Тут служили освіті яскраві й непересічні світочі літературного процесу свого часу, серед яких — професори Яків Феліксевич Рівкіс та Павло Карпович Сербія, доценти Людмила Петрівна Підлужна та Григорій Касьянович Кисельов, молоді та талановиті Л. О. Барановська, Г. І. Соболевська, З. М. Ржевська, Н. В. Євченко, В. Ф. Шинкарук та доцент О. С. Чирков [4], який шойно повернувся до рідного Житомира з Рівного.

Кадрова політика шанованого завідувача кафедри була продумана й далекоглядна. Молодим співробітникам кафедри він доручав викладати декілька навчальних курсів, щоб молодий педагог не залишався вузьким спеціалістом, а концептуально бачив увесь літературний процес в синхронії й діахронії, здатен був відчувати та здійснювати міждисциплінарні зв'язки. Галина Федорівна вела практичні заняття з цілої низки теоретичних дисциплін, а також курсів зарубіжної літератури, серед яких були антична, середніх віків та Відродження, XVII-XVIII століть, російської літератури «срібного століття» та радянської літератури (так тоді таксономінувався період російської літератури XX століття). Поступово викристалізувалися й власні літературні пріоритети. З роками найбільш улюбленими стали курси з історії зарубіжної літератури XVII-XVIII століть, а також російської літератури століття XX-го. Невдовзі викристалізувалися і наукові проблеми майбутнього кандидатського дослідження — традиції та новаторство в світовій літературі, їх впливи на сучасний процес, що вилилось в дис-

ертацію «Документалізм та художній вимисел у сучасній радянській прозі про Велику вітчизняну війну», яка поєднала теоретичний та історичний аспекти дослідження, дозволила по-новому інтерпретувати проблеми документалізму, факту, нефікційності та фікційності літературного процесу.

Річна аспірантура у Московському педагогічному інституті ім. Н. Крупської (1984–1985) успішно завершилась, як жартує Г. Ф. Бондаренко, «експрес-захистом» дисертації у 1985 році завдяки наполегливості її наукового керівника члена-кореспондента Міжнародної академії педагогічної освіти, доктора філологічних наук, професора Ганни Олександрівни Журавльової (1920–2002). Всеосяжна ерудиція професора, її душевність, вимогливість і щирість у спілкуванні у певній мірі сформували для молодого науковця ідеальний образ ученого. Відтак Галина Федорівна уже багато років поспіль саме намагається виховувати такі риси у своїх студентів, дипломників, членів наукового гуртка, учасників проблемних груп.

Глибоке захоплення літературою доби Просвітництва, яка все більше набувала інтелектуального забарвлення та прагнення докорінно оновлювати риси поезики, сформувало стійкий інтерес Галини Федорівни до творчості володаря думок XVIII століття Вольтера. Декілька глибоких статей, присвячених його художній спадщині, сприяли висвітленню етапності розвитку світової літератури, виявили традиції й новаторство художнього поступу жанрово-стильових площин, і сьогодні яскраво презентують основні перспекції наукових інтересів поважного доцента, звання якого вона отримала у 1989 р. Ще одним улюбленим періодом наукових студій доцента Г. Ф. Бондаренко є доба «порубіжжя» російської літератури XIX—XX століття, так звана література «срібного століття». Галину Федорівну приваблювала складна і сповнена протиріч творчість Л. М. Андреева та М. О. Булгакова, зачаровували твори польського поета К. І. Галчинського. Дослідженню цих імен Г. Ф. Бондаренко присвятила низку власних праць. У роботах останніх років учений інтерпретує поетичні концепти сучасного літературознавства «нової хвилі», метром якої Галина Федорівна вважає радянського класика, засновника так званої «мовітської» літератури В. П. Катаєва [5].

Важливим досягненням Г. Ф. Бондаренко-педагога й методиста є авторство кількох розділів у колективному підручнику «Зарубіжна література: Пробний підручник для 11 класу загальноосвітньої школи» [6], а також розділів, присвячених творчості Г. Уелса, К. Чапека, Т. Манна, Д. Д. Селінджера, К. І. Галчинського у виданні «Зарубіжна література: Пробний підручник-хрестоматія для 11 класу загальноосвітньої школи» [7], які вийшли за редакцією професора О. С. Чиркова. Сьогодні за допомогою цих навчальних книг тисячі українських дітей прокладають свій шлях до пізнання глибин світової літератури. Збірники наукових праць «Вивчення зарубіжної літератури в 11 класі» (Житомир: Полісся, 2003) та «Літературний твір: шляхи дослідження поезики» (Житомир: Полісся, 2006) — стали підсумовуючою

роботою колективної праці однодумців на чолі з доктором філологічних наук О. С. Чирковим В них презентовані не лише глибокі спостереження Галини Федорівни, але й особливості їх новаційного погляду та сміливість у розв'язанні проблем та обґрунтуванні наукових висновків.

Етапним надбанням останніх років на науковому шляху Г. Ф. Бондаренко стала робота над збірником наукових статей «Літературознавчі перспекції: компаративна генологія», рекомендований вченою радою ЖДУ ім. І. Франка до друку. Це, образно кажучи, своєрідний підсумок майже сорокарічного педагогічного досвіду та наукових досліджень ученого та викладача вишу, що ілюструє як світ її наукових пошуків, так і домінанти літературознавчих візій.

У серпні 1991 р. Г. Ф. Бондаренко була запрошена Міністерством освіти Болгарії викладати курс лекцій з проблем російського символізму, акмеїзму та футуризму та читати спецкурс «Поезія „срібного століття“» для вчителів російської мови й літератури болгарських шкіл у м. Варна. У лютому 2005 р. житомирянка на запрошення кафедри української літератури Придністровського ДУ ім. Т. Г. Шевченка та українського товариства «Червона калина» (м. Тирасполь) прочитала курс лекцій з актуальних проблем зарубіжної літератури від античності до сучасності.

Творчий портрет ученого очевидно не буде повним, якщо не сказати про ще одне захоплення Галини Федорівни, яке вона вважає однією з основних справ свого життя. Маю на увазі її поетичні збірники «Душа летает» (Житомир: Генезис, 2004), «Вечная весна» (Житомир: Генезис, 2011) та «Tristia» (Житомир: Генезис, 2012), які щиро й відверто презентують багатогранний світ жіночого серця. Поетичний світ Галини Федорівни беззахисний, вразливий, відкритий, але й відвертий вкрай, після якої може звучати лише сповідь та молитва. Її лірична героїня не приховує складних пертурбацій життя, які переживає гостро й емоційно. Власне ця емоційна домінанта у чуттєвих рефлексіях світу є тими стильовими шатами, які характеризують Г. Ф. Бондаренко як поета, в якому сенсуальний світ упевнено домінує над раціональним його сприйняттям. Крім того, її логічно впорядкована емпатійність під час різноманітних інтердисциплінарних та інтертекстуальних аналізів, поетичного слова зокрема — сьогодні презентує характерну рису Бондаренко-викладача, яка суттєво виокремлює її навчально-методичні дискурси з-поміж інших.

«Я — щаслива людина, — часто повторює Галина Федорівна, — тому що обожною своєю роботою. Щаслива тому, що сто років працюю в чудовому колективі однодумців, на кафедрі високої духовності та професіоналізму, яка має потужні вікові традиції. Але головне — це працювати серед друзів, до кола яких обов'язково входять і мої студенти, заради яких я творю та живу». Це і є лаконічне кредо викладача, якому вона не зраджувала ніколи. Серед визнання заслуг доцента Г. Ф. Бондаренко — низка університетських почесних грамот і відзнак «Заслужений працівник університету» (2009) [8].

Житомирська філологічна думка, яскравим виразником якої є доцент Г. Ф. Бондаренко, промениста й соковита, де кожен викладач, у тому числі й Галина Федорівна, — це універсум знань і традицій, яскравий промінь професіоналізму та духовності. Її науковий світ сповнений ширими емоціями й глибокими знаннями, спостереженнями над літературним процесом та особистісними оригінальними його рефлексіями. Без цього сьогодні вже не можна уявити поступу вітчизняної літературознавчої думки. Переконаний, без досвіду Галини Федорівни світ цього річчя перетворився б на чорно-білу кабінетку, якій не вистачає «звуку, кольору та слів», нарешті, того, що в традиційній педагогіці й методиці викладання характеризується як гармонійне поєднання дидактичних принципів науковості, доступності та емоційності, що робить процес засвоєння знань, якими широко ділиться зі студентами доцент Г. Ф. Бондаренко, легким, цікавим і ґрунтовним.

* * *

1. Ржевська З. М. Бондаренко Галина Федорівна//Відомі педагоги Житомирщини. Нариси про знаних діячів освітянської ниви/Наук. ред. М. І.Лавринович. — Житомир: Полісся, 2003.—С. 48-49.
2. Гніліцький В. В. Забашта Юрій Павлович//Відомі педагоги Житомирщини. Нариси про знаних діячів освітянської ниви/Наук. ред. М. І. Лавринович.—Житомир: Полісся, 2003. —С 183-184.
3. Єршов В. О. Радчук-Павленко Сергій Трифонович//Відомі педагоги Житомирщини. Нариси про знаних діячів освітянської ниви/Наук. ред. М. І. Лавринович. — Житомир: Полісся, 2003. — С. 473-474; Єршов В. О. Сергій Трифонович Радчук-Павленко. Людина а — легенда//Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. — № 8. — Житомир, 2002.— С. 113-126.
4. Продовжуючи традиції своїх учителів: кафедра зарубіжної літератури Житомирського педагогічного інституту//Зарубіжна література в навчальних закладах (Київ).— № 7. — 1999.—С. 5-7.
5. Галина Федорівна Бондаренко//Бібліографія наукових праць викладачів Житомирського державного педагогічного інституту імені Івана Франка (1979-1989 рр.) / Укл. В. М. Михалевич, Л. В. Мочалкіна, В. Ф. Сидоренко.—Житомир, 1992.—С. 133-134; Галина Федорівна Бондаренко//Бібліографічний покажчик публікацій викладачів університету за 2000-2005 роки/За ред. О. А. Дубасенюк, С. А. Постової.— Житомир: Вид-во ЖДУ, 2007.— С. 353-354.
6. Зарубіжна література: Пробний підручник для 11 класу / Під ред. О. С. Чиркова. — К.: Вежа, 1996. — 320 с; Зарубіжна література: Пробний підручник для 11 класу загальноосвітньої школи / Під ред. О. С. Чиркова. — К.: Вежа, 1997. — 319 с; Зарубіжна література : Пробний підручник для 11 класу загальноосвітньої школи / Під ред. О. С. Чиркова. — К.: Вежа, 1999. — 318 с; Зарубіжна література: Підручник для 11 класу загальноосвітньої школи / Під ред. О. С. Чиркова. — К.: Вежа, 2000. — 320 с.
7. Зарубіжна література. Хрестоматія : Пробний підручник-хрестоматія для 11 класу загальноосвітньої школи / Ред. О. С. Чирков. — К.: Вежа, 1998. — 383 с; Зарубіжна література. Хрестоматія: Пробний підручник-хрестоматія для 11 кл. загальноосвітньої школи / Ред. О. С. Чирков. — К.: Вежа, 1999. — 382 с; Зарубіжна література. Хрестоматія : Підручник-хрестоматія для 11 класу загальноосвітньої школи / Ред. О. С. Чирков. — К.: Вежа, 2000. — 382 с.
8. Житомирський державний педагогічний університет імені Івана Франка. Історичний нарис. — К.: Техніка, 2002.— С. 48; Ювілейна книга: Житомирському державному університету імені Івана Франка — 85 років. Історичний нарис.— Житомир: Видавць М. Косенко, 2004.— С. 144; Житомирський державний університет імені Івана Франка.— К.: Логос Україна, 2009.— С. 56-57.